

Barbara Obtulowicz
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Kraków, 17. 04. 2024 r.

Recenzja dorobku naukowego dr Pablo de la Fuente de Pablo w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie historia.

Sylwetka Habilitanta

Pablo de la Fuente de Pablo jest hiszpańskim historykiem. Stopień magistra filozofii i literatury otrzymał w 1991 r. na Wydziale Humanistycznym Universidad Autónoma de Barcelona. Doktorem historii i geografii został w 1996 r. na Wydziale Historii Sztuki Universidad Nacional de Educación a Distancia w Madrycie. Praca doktorska dotyczyła fortyfikacji królewskich w zatoce Rosas (wybrzeże Costa Brava w Katalonii) w czasach nowożytnych (*Las fortificaciones reales del golfo de Rosas en época moderna*) i została uznana za jedną z najlepszych rozpraw doktorskich. Habilitant posiada również stopień licencjata historii ze specjalizacją archeologia (Universidad de Girona), czego nie wykazał w autoreferacie, a o czym dowiadujemy się z recenzji jego rozprawy doktorskiej, autorstwa Horacio Capel Saéza. W polskich instytucjach naukowych jest zatrudniony od 2014 r. Najpierw jako adiunkt w Akademii Finansów i Biznesu Vistula w Warszawie (2014 - 2022), następnie w Katedrze Świata Hiszpańskiego, Polityki i Relacji Międzynarodowych Instytutu Historii KUL w Lublinie. Od 2022 r. kontynuuje pracę w tej ostatniej jednostce na stanowisku profesora uczelni, chociaż w książce stanowiącej podstawę do uzyskania stopnia doktora habilitowanego, na str. 12 napisał, że jest „profesor titular”. Z powyższego wynika, że 10 lat swojej działalności naukowej, dydaktycznej i popularyzatorskiej prowadził przede wszystkim w Polsce. Habilitant nie informuje natomiast, jakie odbył studia ani gdzie pracował przed 2014 r. Czy były to instytucje naukowe, placówki oświatowe, kulturalne?

Ocena osiągnięć naukowych

Badania naukowe dr Pablo de la Fuente dotyczą szerokiego spektrum zagadnień związanych z hiszpańską wojskowością epoki nowożytnej (flotą wojenną, historią morską, archeologią podwodną, fortyfikacjami, urbanistyką, artylerią, uzbrojeniem), kampaniami napoleońskimi, hiszpańską wojną domową oraz wojną obronną Polski we wrześniu 1939 r. Wątki polskie i polsko-hiszpańskie obecne w twórczości Habilitanta to konsekwencja zamieszkania i podjęcia pracy w naszym kraju.

Rezultaty badań w wymienionych obszarach są widoczne w jego bogatym dorobku naukowym. Przed uzyskaniem stopnia doktora opublikował 11 artykułów w czasopismach hiszpańskich i 1 we francuskim. Dotyczą one głównie fortyfikacji na pograniczu hiszpańsko-francuskim, zamków obronnych oraz miast monarchii hiszpańskiej w dobie odrodzenia. Po doktoracie, czyli w latach 1996 - 2024, widać znaczący wzrost aktywności publikacyjnej. Wydał aż 5 monografii autorskich (4 z nich o objętości ok. 100 stron i 1 powyżej 400 stron) i 6 jako współautor. W tym okresie ukazało się 37 rozdziałów jego autorstwa w monografiach i ponad 50 w czasopismach naukowych (hiszpańskich, francuskich, polskich). Są one oparte na solidnej i różnorodnej bazie źródłowej pochodzącej z archiwów europejskich nie tylko hiszpańskich (Wielka Brytania, Francja, Malta) i zostały napisane w kilku językach. Należy podkreślić, że dr Pablo de la Fuente włada hiszpańskim, katalońskim, francuskim, angielskim i uczy się polskiego (część tekstów jego autorstwa została opublikowana po polsku).

Znajomość języków obcych ułatwia Habilitantowi nawiązywanie kontaktów z naukowcami z różnych krajów, co z kolei przekłada się na aktywność konferencyjną i udział w międzynarodowych projektach badawczych. Zrealizował trzy granty na prowadzenie badań i na publikację monografii. Wystąpił na 36 konferencjach naukowych w Hiszpanii, Francji, Wielkiej Brytanii, Polsce, na Malcie i w Wenezueli. Uczestniczył w dwóch programach międzynarodowych realizowanych przez uniwersytet w La Coruña i drugi w Porto. Dotyczyły one dynamiki rozwoju miast i miasteczek na północnym wybrzeżu Półwyspu Iberyjskiego. Był także członkiem zespołu (w charakterze doradcy zagadnień historycznych), prowadzącego rekonstrukcje

XVI i XVII wiecznych fortyfikacji na Ibizie. Ponadto należał do grupy badaczy, którzy podjęli się wydobycia wraku okrętu „Triunfante”, wybudowanego w stoczni w Ferrolu, który w 1796 r. utknął na mieliźnie. Przedsięwzięcie to, jak sam podkreśla w autoreferacie, stanowiło największą operację w dziejach hiszpańskiej archeologii morskiej.

Aktywność dr Pablo de la Fuente we wspomnianych zespołach dowodzi, że jego wiedza i doświadczenie z szeroko pojętej historii i archeologii są przejmowane i wykorzystywane przez innych badaczy, z którymi chętnie dzieli się swoimi odkryciami. Moją uwagę zwróciła jego współpraca z archeologami zajmującymi się antykiem w kontekście budowy fortecy w Rosas. Podobnie studia nad wybranymi zagadnieniami poruszonymi w utworze dramatycznym Miguela de Cervantes *La Numancia* (połączenie historii i literatury) oraz próba spojrzenia na starożytność z perspektywy epoki nowożytnej są szczególnie interesujące. Również działalność ekspercka w roli historyka poszukującego dokumentów archiwalnych w procesie beatyfikacyjnym Sługi Bożego Pedro Arolasa Vergis (Katalończyka) i jego 191 towarzyszy – męczenników hiszpańskiej wojny domowej (1936-1939), zasługuje na odnotowanie, jako przykład współpracy z otoczeniem społecznym.

Język hiszpański ma decydujący wpływ na powierzenie panu de la Fuente funkcji redaktora językowego „Revista del CESLA”, jednego z dwóch czasopism (obok „Anuario Latinoamericano”) ukazujących się w Polsce, poświęconych Ameryce Łacińskiej i w całości publikowanych po hiszpańsku. Habilitant uczestniczy równocześnie w serii wydawniczej „Biblioteka Polsko-Iberyjska” oraz jest recenzentem 5 artykułów pisanych po katalońsku w „Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos” i 1 po hiszpańsku w „Rocznikach Humanistycznych”.

Ocena głównego osiągnięcia Habilitanta, czyli monografii zatytułowanej „*Tu Regere Imperio Fluctus Hispanie Memento. La aportación extranjera a la construcción naval dieciochesca. Una perspectiva comparativa y diacrónica*”, Coruña 2019, ss. 307.

Powyższa publikacja, traktująca o wkładzie obcokrajowców w budowę floty hiszpańskiej za pierwszych Burbonów (Filipa V i jego syna Ferdynanda VI) stanowi podstawę w przewodzie habilitacyjnym. Autor informuje, że praca nad nią trwała dwie dekady i monografia otrzymała prestiżową nagrodę Virgen del Carmen (Matki Boskiej z Góry Karmel – patronki żeglarzy) jako najlepsza książka o hiszpańskiej marynarce wojennej napisana po hiszpańsku. Niestety, nie wiadomo dlaczego, nie zawiera ona bibliografii, co należy uznać za pewien rodzaj zaniedbania. Bibliografia jest przecież wymagana przy publikacji artykułów naukowych. Tym bardziej więc poważna monografia, a taką niewątpliwie jest recenzowana praca, z całą pewnością na nią zasługuje. Dopiero uważne śledzenie przypisów, informacji zawartych we Wstępie i w autoreferacie oraz wykazu skrótów, pozwala na stwierdzenie, że książka jest oparta na solidnej podstawie źródłowej, czerpanej z ponad dwudziestu archiwów, bibliotek, muzeów i towarzystw naukowych, znajdujących się na terenie Hiszpanii, Francji, Wielkiej Brytanii, Malty i Danii. Innymi słowy jest to publikacja źródłowa wsparta istniejącymi opracowaniami. Kolejne uwagi dotyczą spisu treści, gdzie Autor nie umieścił podtytułów, które skądinąd są ważne, braku streszczenia oraz indeksu nazwisk.

Dr Pablo de la Fuente nie wyjaśnia dlaczego podjął się realizacji tego właśnie tematu. Lektura tekstu przekonuje, że motywowała nim przede wszystkim pasja a tej, jak wiadomo, nie da się uzasadnić. Po uzyskaniu stopnia doktora napisał sporo tekstów poświęconych wojskowości, marynarce, fortyfikacjom portowym. Inny powód to zapewne znaczenie poruszanej w książce problematyki dla XVIII - wiecznej Hiszpanii, która pod panowaniem nowej dynastii poddana była intensywnym reformom w duchu absolutyzmu oświeconego. Nastąpiło również wówczas przetasowanie w hiszpańskiej polityce zagranicznej. Polegało ono na porozumieniu (sojuszu) Hiszpanii z dotychczasowym wrogiem, czyli z Francją przeciwko Wielkiej Brytanii (tzw. pakty familijne), która zagrażała interesom koalicjantów w Nowym Świecie. Taka sytuacja skłaniała do rozbudowy i unowocześnienia własnej marynarki. Chodziło o to, aby połączone siły morskie obydwu państw równoważyły, a nawet przewyższały liczebność armady brytyjskiej, największej na kontynencie europejskim.

Autor monografii postawił sobie za cel wyjaśnienie, dlaczego rząd hiszpański nie zdecydował się na wykorzystanie rodzimej, wykwalifikowanej kadry technicznej,

potrafiącej sprostać temu wyzwaniu i zatrudnił cudzoziemców, na ile ta decyzja była trafna i jakie pociągnęła za sobą konsekwencje (pozytywne i negatywne). Skupił się na, do tej pory słabo opracowanym w historiografii, wkładzie fachowców francuskich i angielskich w budowę marynarki wojennej Hiszpanii w XVIII w. Trzeba przyznać, że zamiar ten w pełni zrealizował. Dokonał dogłębnej analizy osobliwego zjawiska: jak Hiszpania usiłowała zbudować swoją potęgę morską przy wydatnej pomocy obcych specjalistów, pochodzących z państw, które rywalizowały z nią o przewagę na morzach i oceanach.

Czytelnik dowiaduje się o głównym przedmiocie książki z samego jej tytułu. Problemem może być zrozumienie pierwszej jego części: „*Tu Regere Imperio Fluctus Hispanae Memento*”. Wy tłumaczenie znajdujemy we Wstępie (s. 11), gdzie Autor wyjaśnia skąd wzięł ów łaciński cytat (z frontonu neoklasycyznej bramy wychodzącej na dok San Fernando w Kadyksie), który zrobił na nim tak duże wrażenie, że znalazł się w tytule jego dzieła habilitacyjnego. Należy docenić dociekliwość i wysiłek dr. Pablo de la Fuente włożony w zrozumienie sensu tego zdania, w odniesieniu do tematyki książki oraz w rozszyfrowanie skąd ono pochodzi. Odpowiedź na to ostatnie odnalazł po kilku latach poszukiwań, kiedy odkrył, że ma do czynienia z parafrazą fragmentu *Eneidy* Wergiliusza. Nie jest to odosobniony akcent literacki w omawianej pracy. Ich obecność nie tylko uprzyjemnia lekturę tekstu, ale świadczy o wrażliwości pisarza, o umiejętności ukazania tematu w szerszym kontekście. Należy zaznaczyć, że jednocześnie Autor częściej posługuje się słownictwem specjalistycznym, związanym z konstrukcją okrętów wojennych i zagadnieniami technicznymi.

Odnośnie do formalnej strony dysertacji widoczna jest niekonsekwencja w stosowaniu skrótów „*ibidem*”. Natomiast pod względem metodologicznym monografia nie wzbudza zastrzeżeń. Konstrukcja jest przemyślana i sensowna. Podział na dwie części, a te na rozdziały i podrozdziały, w pełni uzasadniony pod względem rzeczowym i chronologicznym. Hiszpańskie okręty wojenne powstawały bowiem w dwóch stoczniach. Najpierw w San Feliú de Guixols koło Barcelony, gdzie siłą wiodącą budowy byli francuscy konstruktorzy z Tuluzy (okres panowania Filip V i rządów ministra floty „indyjskiej” José Patiño Rosalesa). Następnie w galicyjskim Ferrolu, zdominowanym przez personel brytyjski (czasy Ferdynanda VI i ministra finansów

Zenóna de Somodevilla y Bengoechea, markiza de Ensenady). Jest to studium porównawcze. Autor zestawia istotne dla tematu zagadnienia, m.in.: sytuację geopolityczną Hiszpanii i jej politykę zagraniczną za panowania obydwu monarchów, strategię przyjętą przez każdego z wymienionych ministrów dotyczącą budowy marynarki wojennej, personel francuski i brytyjski zatrudniony w obydwu stoczniach oraz kryteria jego rekrutacji, jakość okrętów tam wodowanych.

Wypada pochwalić Habilitanta za ponysłowość przejawiającą się połączeniu Wstępu i Zakończenia dwoma częściami jednego zdania. Stanowi ono metaforyczną kwintesencję podjętego tematu. Na podkreślenie zasługuje Zakończenie, które nie tylko podsumowuje treści eksponowane w opracowaniu, ale ukazuje je z nieco innej perspektywy. Zaletą warsztatu naukowego dr. Pablo de la Fuente jest również jego własna narracja: niezależna od narracji źródeł i opracowań, rzeczowa i co istotne, skłaniająca czytelnika do samodzielnego myślenia. Autor chętnie interpretuje, jasno prowadzi swój wywód i formułuje wnioski, zwykle wypunktowując najistotniejsze kwestie.

Mocną stroną dzieła jest bogactwo zawartych w nim informacji, a przede wszystkim kwestionowanie niektórych opinii funkcjonujących w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Na przykład Habilitant neguje pogląd jakoby stosowany przez władze Hiszpanii import surowców i materiałów przetworzonych do konstrukcji okrętów był rezultatem ich niedostatku na Półwyspie. Udowadnia, że w XVIII w. Hiszpania posiadała na swoim terytorium wystarczającą ilość drewna oraz konopi i dodatkowo mogła je sprowadzić ze swych posiadłości zamorskich. W tym kontekście wprowadza ciekawy wątek dotyczący roli polskich surowców (głównie desek) i olinowania, w zaopatrzeniu stoczni w Ferrolu. W nowym świetle przedstawia również dwóch czołowych mężów stanu za panowania Ferdynanda VI, czyli profrancuskiego markiza de Ensenadę i jego proangielskiego oponenta, sekretarza stanu José de Carvajala y Lancaster. Z pośród rozlicznych następstw wynikłych z zatrudniania w hiszpańskich stoczniach, francuskich i brytyjskich fachowców oraz importu surowców z państw europejskich, na szczególną uwagę zasługuje przeprowadzona przez Habilitanta analiza działalności hiszpańskiej siatki szpiegowskiej. Przede wszystkim mam tu na myśli odtworzenie i skomentowanie tajnej misji jaką markiz de Ensenada

zlecił do wykonania w Anglii swemu rodakowi Jorge Juanowi y Santacili (marynarzowi, inżynierowi, późniejszemu wiceadmirałowi). Dotarcie przez Jorge Juana do informacji o metodach budowy okrętów brytyjskich produkowanych w tamtejszych stoczniach zaowocowało sprowadzeniem do Hiszpanii brytyjskich konstruktorów. Nowoczesne okręty przez nich wybudowane miały potem wziąć udział w bitwie pod Trafalgarem. Autor poświęcił temu zagadnieniu cały rozdział.

Kolejną zaletą monografii jest pokazanie, że gigantyczne przedsięwzięcie, jakim była budowa i modernizacja hiszpańskiej floty wojennej, ułatwiło tradycyjalistycznej Hiszpanii otwarcie się na państwa zachodnie, zwłaszcza na ich osiągnięcia techniczne, ekonomiczne, a z czasem na nowoczesną myśl społeczną i ustrojową (na dorobek Oświecenia).

Wreszcie, nie sposób pominąć zamieszczone w książce aneksy źródłowe oraz materiał ilustracyjny: tabele, wykresy, skany obrazów i rycin, a także mapy wykonane własnoręcznie przez Autora. Pochodzą one głównie ze zbiorów archiwalnych i zostały odpowiednio udokumentowane. Jednym słowem, ujawnia się tu sumienność, sprawność warsztatową i ogrom pracy.

Prezentowana monografia bez wątplenia należy do wartościowych i przetłumaczenie jej na język polski powiększyłoby grono czytelników – miłośników dziejów marynarki wojennej.

Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej, popularyzującej naukę i kulturę

Aktywność dydaktyczną Habilitanta oceniam wysoko. Jest dydaktykiem zaangażowanym w pracę ze studentami. Sprzyjają temu m.in. interdyscyplinarne zainteresowania, znajomość języków obcych, zyczliwe podejście do uczniów, pasja badawcza. Prowadzi warsztaty teatralne dla studentów hispanistyki KUL. Wspólnie z nimi zorganizował adaptacje teatralne wybranych sztuk hiszpańskich pisarzy Złotego Wieku (Cervantesa, Calderona de la Barca i Lope de Vega) oraz o tematyce sportowej, przeznaczone dla szerszej widowni. Z pomocą swoich uczniów przetłumaczył z hiszpańskiego na polski napisy do filmu o prześladowaniu chrześcijan w Iraku.

Sprawował opiekę nad trzema studentami, dla których nakreślił indywidualny program nauczania. Zajęcia realizuje w języku hiszpańskim, katalońskim i angielskim.

Również działalność organizacyjna i popularyzatorska dr. Pablo de la Fuente jest znacząca. Był współorganizatorem, a zarazem uczestnikiem kilku „Dni hiszpańskich” oraz konferencji międzynarodowej na KUL. Zaznaczył się także jako członek Rad Naukowych międzynarodowych sympozjów i kongresów. W Polsce i poza jej granicami wygłaszał referaty propagujące hiszpańską historię i kulturę. Z kolei za największe osiągnięcie w upowszechnianiu wiedzy o polskiej kulturze Habilitant nie bez racji uważa swój wkład w dokonanie przekładu na język hiszpański tekstu polskiego nabożeństwa pasyjnego *Gorzkich żali*. Spotkało się ono bowiem z dużym zainteresowaniem zarówno w krajach europejskich, jak za Oceanem (m.in. w dalekiej Boliwii, o czym wiem od osób tam zamieszkałych).

Konkluzja

Dorobek naukowy dr. Pablo de la Fuente de Pablo spełnia kryteria wymagane w przewodach habilitacyjnych w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, sformułowane w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. Dzięki wielojęzycznym publikacjom Habilitanta oraz jego udziałowi w konferencjach i projektach międzynarodowych dorobek ten znajduje się w obiegu światowym, stanowiąc ważny wkład w historiografię uniwersalną.

Mając na uwadze całość osiągnięć dr. Pablo de la Fuente (naukową, popularyzatorską, dydaktyczną, organizacyjną), wnioskuję o dopuszczenie do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Prof. dr hab. Barbara Obtułowicz